

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

40

Interjú **Kelf** Treuner építésszel | **Dévényi** Sándor, **Csóka** Balázs

41

▼ Ifjúsági ház, Drezda-Gruna, 1997

▲ Pedagógiai Központ, Bonnevitze, légi fotó

ITINERANTS TURNED MASTERS
AN INTERVIEW WITH ARCHITECT TREUNER KELF

The Itinerant School was funded 25 years ago by the Kós Károly Association. The school is still active, offering postgraduate courses. More than eighty itinerant apprentices graduated from the institution so far. The German architect, who lives and works in Dresden, first came into contact with the work of Imre Makovecz back when he was still a student. Later on, he travelled to Budapest to meet the Master. He started working with the Master, at first in summers, and then full-time. He opened an office in Dresden in 1991, and went on to carry out large projects such as the regulation plan of Neumarkt square or the reconstruction of the Frauenkirche, destroyed in World War II.

▲ Kollegium, Bonnevitze, 2015

A Kós Károly Egyesülés több mint 25 éve alapította meg ma is aktív, posztgraduális képzést adó Vándoriskoláját, amelyben eddig közel nyolcvan hallgató szerzett diplomát. Kelf Treuner még egyetemista korában egy németországi előadáson figyelt fel Makovecz Imre munkásságára, akit később személyesen is felkeresett budapesti irodájában. Eleinte a nyarakon, később teljes állásban tevékenykedett a Mester mellett, majd 1991-től Drezdában nyitotta meg saját irodáját. Nevéhez fűződik a belvárosi Neumarkt szabályozási terve, a környék számos új épülete, valamint több jelentős műemlék felújítása. Dévényi Sándor és Csóka Balázs interjúja.

► **Hogyan ismerkedett meg Makovecz Imrével?**

Drezdában voltam fiatal építészhallgató, ahová a Műemlékvédelmi Intézet meghívására 1984–85 táján Makovecz Imre eljött előadást tartani ismertebb munkáiról. Rendkívül nagy hatással volt rám, hiszen olyan dolgokat mutatott, amiket azelőtt még sosem láttam. Az előadás után odamentem hozzá, és megkérdeztem, hogy dolgozhatnék-e az irodájában Budapesten. Ő a legnagyobb természetességgel válaszolta: rendben, menjek majd. Ezzel a rövid beszélgetéssel a dolog el is volt intézve. A nyári szünetben meg is érkeztem Budapestre, ő ezt a beszélgetést addigra azonban már rég elfelejtette... Ott álltam hát az irodájában a szünet kezdetén, hogy itt vagyok, jötem, ahogy megbeszéltük. Szólt az egyik fiatal kollégának, talán Turi Attilának, hogy törődjön velem. Szabaddá tettek nekem egy asztalt, majd egy szobát is, így nagyjából nyolc héten keresztül dolgozhattam az irodájában. Így kezdődött a kapcsolatunk.

► **És hogyan folytatódott?**

Ez másod- vagy harmadév után lehetett. Az egyetemi tanulmányaimat be kellett fejeztem, de a nyarakat innentől kezdve mindig nála töltöttem. Ez idő alatt ismertem meg a későbbi feleségemet is, aki magyar. Így az egyetem befejeztével Budapestre költöztem, és 1988-ban mint alkalmazott Imrénél kezdtem dolgozni a Rumbach Sebestyén utcai irodájában. Ez egy nagy,

egyterű iroda volt, legalább harminc fiatal építésszel. Nagy részük magyar volt, de kb. 30%-uk a világ legkülönbözőbb tájáról érkezett. Kreatív, szép, vidám közeg volt.

► **Meddig dolgozott a budapesti irodájában?**

1991-ig maradtam, habár az utolsó körülbelül másfél évben a német nyelvű területeken lévő munkák – Ausztria, Svájc, Nyugat-Németország – felelősként általában külföldön tartózkodtam. Csak minden második hétvégémet töltöttem itt. 1991-ben azért tértem vissza Németországba, mert a saját karrieremet szerettem volna elindítani.

► **Magyarország fel sem merült mint bázis?**

A rendszerváltás és az újraegyesítés időszakában Németországban új lehetőségeket adott minden téren. Felmerült ugyan Svájc, sőt Dél-Afrika is, ez utóbbi egyébként egy másik, szintén Imrénél dolgozó fiatal építész ötlete volt. Végül Drezda mellett döntöttem.

► **Milyen tervezési feladatokban vett részt?**

Rajzoltam a paksi templom terveit, dolgoztam nyiregyházi, csengeri, valamint németországi munkákon, mint például az überlingeni biogazdaság, valamint a witteni antropozófiai oktatási központ tervein. Ez utóbbi sajnos nem valósult meg, mert a rendszerváltás idején a német antropozófiai társaságnak a kelet-német terület Waldorf-iskoláira kellett költenie az erre szánt összeget.

► **Milyen volt a társasági élet az iroda körül?**

Egy nagyon nagy iroda volt, harmincegyven emberrel. Mindig égett a villany, mindig volt ott valaki. Kötetlen volt a munkaidő. Néhányan nappal, néhányan éjjel, néhányan éjjel és nappal is dolgoztak. Sokszor én is hajnali 4 körül indultam haza, aludtam, majd újra az irodába mentem. Ezt persze csak addig teheti meg az ember, amíg fiatal. De ez akkor senkinek sem jelentett problémát abban a rendkívül inspiratív, motiváló légkörben. Ha volt egy kis szabadidőnk, akkor csináltunk közös programokat is. Kirándultunk Visegrádon, a Dunakanyarban, építettünk közösen, ha valaki valahol előadást tartott, oda is együtt utaztunk. Nagyon jó időszak volt.

► **Vannak még olyan barátságok, amelyek ezekből az időkől maradtak fenn?**

Igen, természetesen. Vannak többen is, akikkel egy-két évente újra találkozunk, vannak tartós barátságok, amelyeket azóta is folyamatosan ápolunk. De sajnos túl ritkán, csak négy-öt évente látogatok Magyarországra. A Kós Károly Egyesüléssel is megmaradt a kapcsolat. A 90-es, 2000-res években rendszeresen jöttek hozzánk fiatal építészek Magyarországról, általában 3–6 hónapot töltöttek nálunk.

► **Mesélne a németországi kezdetekről, az irodaalapításról?**

Miután visszajöttünk Drezdába, a város épp feltörőben volt. Nagyon izgalmas

időszak volt ez a rendszerváltás után. Drezda még pontosan úgy nézett ki, mint a kommunista időkben, de mindenhol új ötletek csírái bontakoztak, új cégek alakultak. Lehetőség volt saját irodát nyitni, amelyet új technológiával lehetett felszerelni. Így egy régi hallgatótársammal, Andreas Weisével, akit még az egyetemről ismertem, alapítottam irodát, melyet akkor Weise und Treuner-nek hívtak. A kezdetektől, 1992-től 2007-ig rengeteg megbízást realizáltunk, köztük több organikus építészeti projektet. Nagyon intenzív időszak volt. 2007 óta egyedül vezetem az irodám, több munkatárssal dolgozom együtt.

› Milyen ez az iroda?

Drezdának van három csodálatos kastélya. Az Elbschlösser épületei az Elba fölötti hegyoldalon, Elbhargon található. Az egyik felújításán immáron tíz éve dolgozunk, ennek melléképületében, egy park közepén van az irodánk. Nagyon szép, kreatív, nyugodt a környezet. Ez egy kis iroda, három-négy munkatárssal dolgozunk. A megbízásaink is ehhez igazodnak – kivéve a kastélyfelújítást –, értékük nagyságrendileg 500 000-tól 5 000 000 euróig terjed.

› Milyen munkákon dolgoznak még?

Tulajdonképpen már a kezdetektől két fő csoportba sorolhatók a munkáink: az egyik a műemlékvédelem, azaz történelmileg értékes épületek restaurálása, felújítása, mely végigkísérte az

elmúlt 25 évet. A másik az organikus, vagy hagyománykövető, új építésű épületek csoportja. Főként középületekről van szó – iskolákról, Waldorf-iskolákról, sokat dolgozunk antropozófusoknak –, de terveztünk már irodaépületet, bankot is, ritkábban lakóépületet.

› Hogy zajlott-zajlik Németországban a munkaszerezés egy építésziroda számára?

A 90-es években nem volt nehéz érdekes munkákhoz jutni, már csak azért sem, mert minden új volt. Talán mi voltunk akkoriban a legelső, önálló keletnémet iroda, a többi mind nyugatnémet volt. Sikeresen végigvittünk néhány megbízást, így automatikusan új projekteket is kaptunk. Ezzel nevet tudtunk magunknak szerezni, tulajdonképpen részben ebből élünk még ma is. Ritkán vettünk részt pályázaton. Ha az ember a szociális területen dolgozik, és elégedettek vele a megrendelők, akkor automatikusan kap új munkákat is. Ráadásul az általunk képviselt, hagyománykövető építészet nem a fősodort képviseli Németországban, kevés iroda foglalkozik ezzel.

› Az organikus építészet különlegesnek számít?

A hagyománykövető építészetnek olyan része ez, amely Németországban különlegesnek számít, és amely a Waldorf-módszer követői és az antropozófiával foglalkozók körében ismert igazán. Nincs túl nagy konkurencia. A fő építészeti irány Németországban sokkal inkább egy

másfajta építészet, mely a Bauhaus hagyományain alapul. Vannak jó és rossz példák, de ez nem igazán a mi területünk. Mi egy hiányterületen dolgozunk.

› Volt olyan munkájuk, amelyet pályázaton való részvétellel nyertek? Meghívásos, esetleg állami pályázaton?

Sokszor vettünk részt meghívásos pályázaton, így került hozzánk a Lingnerschloss-, illetve a bonnewitzi tervezési feladat is. Hagyományos, több száz indulóval zajló pályázatokon azonban sosem vettünk részt, mert értelmetlennek találom. Néhány éve létezik az állami megbízások szabványosított hivatalos pályázati menete (VOF), amely szabályozza a megbízások megszerzésének menetét. Meghatározza a feltételeket, melyeknek meg kell felelni, a szükséges referenciákat, amelyeket pontos rendszerben értékel. Mindez elég körülményes. Szerencsére nekünk, miután nem pályázunk, nem kell ezzel foglalkoznunk.

› Mi az építész szerepe a tervezési, kivitelezési folyamatokban?

Az építész hajdanán egyben építőmester is volt. Ez az idők folyamán megváltozott, differenciálódott, több foglalkozás keletkezett belőle. A mi irodánk a tervezéstől az épület átadásáig a teljes folyamatot elvégzi, mert ebben hiszünk. De ez manapság nem igazán jellemző. Sok iroda van, amely csak tervez – engedélyezési szintig –, majd az egész megvalósítási

fázist más cégek veszik át. Néha vannak olyan megkeresések is, ahol az irodának minden tervrész – a statikát, gépészetet is – meg kell csinálnia, de a trend ebben is a differenciálódás felé mutat.

› Az válik tehát egyre megszokottabbá, hogy a tervezés már az engedélyeztetés után más kézbe kerül?

Minél nagyobb a munka, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy szétszedik a folyamatokat. Főleg a nagy állami megbízásoknál, mint a berlini Neue Museum, vagy a palota, tudatosan osztják fel részfeladatokra. Például, ha Drezdában a tartománytól kapsz munkát, mint a drezdai palota, vagy a Semper Gallery, akkor valaki megcsinálja az engedélyezési tervet, más a kiviteli tervet, és megint másvalaki a művezetést. Sokszor előfordul az is, hogy valaki csak az ablakokat, más meg a padlókat tervezi. Abszurd helyzet. A nagy magánmegrendeléseknél is ez történik. Valaki megcsinálja az engedélyeztetést, majd a munkát átveszi egy nagy generálvállalkozó, aki aztán újra tervezőket bíz meg az egyes részfeladatokkal.

› Miért dolgozik mégis inkább úgy, hogy megpróbál mindent egy kézben tartani?

Mert régimódi vagyok. Nem szeretem a túl nagy tervezési feladatokat, mert ott könnyű elveszíteni a rálátást. Így van lehetőségem arra, hogy a projekt elérjen egy bizonyos szintet az építéskultúra és a művészi minőség tekintetében is.

▼ Iskolaépület, Bonnevit, 2011

► **Mi a helyzet a kivitelezésnél? Milyen ott az építész helyzete?**

A kivitelezésre és a kivitelezési tervek-re kötött szerződéssel sok felelősség is jár. Egyrészt a költségkeret betartását illetően, másrészt a szerkezeti minőség tekintetében. Németországban elképesztő mennyiségű előírás van. Az építész személyesen is felelősségi kockázatnak van kitéve ezeknek az előírásoknak a betartása kapcsán. Ha ezt vállalja, nagy rizikónak van kitéve, és azon kell fáradoznia, hogy

ezt megoldja. Ez a kockázat más országokban talán nem ilyen magas.

► **Ez az alkalmazott anyagok minőségét befolyásolja –, de mi a helyzet az építészeti minőséggel? Mennyire egyszerű a tervezői igényeket, akaratot a valós építés során keresztülvinni?**

Ez úgy működik, mint bárhol máshol a világon. Végső soron minden a költségek körül forog. Van egy elképzelés, egy szép terv, majd az ember nekiáll számolni, és észre-

veszi, hogy mégis drágább, mint amennyit elképzelt. Majd elkezd kompromisszumokat kötni. Utat találni, hogy ez a kettő egyensúlyban legyen. De azért ez úgy is lehetséges, hogy nem sülyed egy bizonyos, vállalhatatlan szint alá.

► **Elégedett a megépült épületekkel?**

Mint építész, az ember a saját munkáit igen kritikusan szemléli. Sok dolgot észrevesz, amit mások nem, és főleg azokat a dolgokat is látja, ahol gyenge volt egy

pillanatra, vagy amelyekre esetleg nem jutott elég idő. De úgy gondolom, mi csak elfogadható kompromisszumokat kötünk.

► **Hogy áll Drezda városának újjáépítése? Milyen szerepet játszik benne az iroda? Milyen projektek voltak / vannak? Milyen irányba mutatnak a folyamatok?**

Drezda a rendszerváltás után óriási változáson ment keresztül. A második világháborúban szinte teljesen lerombolták a várost, a keletnémet időkben pedig csak részben építették újjá. Ekkor azonban lehetőség nyílt a belváros helyrehozására, a keletkezett sebek gyógyítására. A 90-es években részt vettünk ebben a folyamatban: a Neustadt (Újváros) belső területeinek (Innere Neustadt) városépítészeti keretkoncepcióját, és e terület építési szabályozását is mi készítettük. Ez akkor fontosabb feladat volt, mint az egyes épületek megtervezése, építése. Struktúrákat rögzítettünk, anyagokat határoztunk meg, hogy rendet lehessen tenni. Tettük ezt nemcsak ezen a területen, hanem más városrészekben is (Innere Neustadt, Albertstadt). Később ezeken a helyeken épületeket is terveztünk.

► **Hogy került az irodához ez a fontos feladat?**

Egy meghívásos pályázaton vettünk részt. Meg kellett határoznunk, hogy Drezda városépítészetének a következő tíz évben milyen irányban kellene fejlődnie. Így készítettünk az Innere Neustadt (Belső Újváros) egy koncepciót. Az öt résztvevő közül a még Andreas Weisével közösen készített pályaműnket választották. Ennek kidolgozását részletes vizsgálat előzte meg. Heteken keresztül jártuk a várost, felmértünk, fotóztunk meglévő épületeket, katalogizáltunk, régi terveket és egyéb iratokat kerestünk. Ebből próbáltuk kinyerni a genius locit, s ennek alapján alakult ki a koncepció.

► **Később az önök elgondolása alapján valósult meg a beépítés?**

A hatóságok ezt követték, ennek alapján készültek a beépítési tervek, és ennek alapján engedélyezték az ide tervezett épületeket. Ez volt a siker kulcsa. Ehhez

két dolog kellett tehát: egy jó koncepció, majd szabályozás, illetve a hivatal, amely ezt használja, és be is tartatja.

► **Még mindig ez a tendencia?**

Igen, de ez folyamatos harc. Egy városépítészeti harc. A kérdés: szeretnénk-e megtalálni, újraépíteni az eddigi, organikusan fejlődött városszövetet, vagy szeretnénk-e egy új városépítészeti, amely kontrasztot mutat harmónia helyett. Drezdának a bombázás miatt megszűnt a központja. Ki kellett találni, hogy ezt a sebet hogyan

lehet begyógyítani. Ezt nem lehet megtenni több, egymástól független, önálló épülettel, ahogy a modern építészeti gyakorlatban szokás. Megfelelő városépítészeti struktúrát kellett találni. Lehet, hogy az egyes épületek tekintetében ez nem különleges, de rendet sugároz az új tömbök esetében. Megfelelő tetőkkel, lyukarchitektúrával, megfelelő arányokkal. Megjegyzem, elég erőteljes volt ezzel szemben az ellenállás is. Újra és újra felmerült, hogy modern választ kéne találni a problémára, saját korunk választását...

▲ Sport- és terápiás épület, Bonnevit, 2012

Lingnerschloss, Drežda
légi fotó, keleti-szárny, kávézó, 2003-2016

› Ez a régi, történelmi belvárosról szólt. Mi a helyzet az újonnan beépített területekkel?

Természetesen létrejönnek olyan teljesen új területek, amelyek minden tekintetben új struktúrával épülnek, s melyek sokszor nagyon szépen sikerülnek. Új és régi, történelmi-hagyományos és modern nem egymás ellentétei. Akkor jó, ha mindegyik minőséget képvisel. Azonban Drežda központjánál az identitás miatt szükséges volt, hogy az nagyrészt hagyományos módon épüljön vissza.

› Mi a véleménye az egyes verziókról: eredeti épület újjáépítése / eredeti homlokzat megépítése, mögötte új, korszerű struktúrával / új tervezésű épületek? Melyiket találja jónak? Mi a mögötte lévő filozófia?

Amikor a templom, a Frauenkirche (lásd melléklet – a szerk.) elkészült, környezet után kiáltott. A léte megkívánja, hogy teret

alkossanak köré, újratertődjön a közege. Mindenki egyetértett abban, hogy a Neumarkt és a Frauenkirche környékének a városépítési struktúrájában az eredetivel egyező módon kell visszaépülnie. Ezután kezdődött a vita, mint a Frauenkirche esetében. Két tábor alakult ki. Az egyik, ahová az építészek nagy része, a műemlékesek, azaz a szakemberek többsége is tartozott, úgy gondolta, hogy semmiképp sem történelmi, tradicionális elemekkel, nem a hagyományos építészetet folytatva, historikus építészeti nyelvet használva kellene építeni, hanem a mai építészeti nyelven kell ezt megalkotni. Ezzel szemben volt egy nagyon erős polgári mozgalom, mert az emberek fejében lévő emlékek erősebbek voltak, mint a szakemberek véleménye.

› Berlint azért sem állították helyre, mert az a náci múltat képviselte, és az új tervezésű épületekkel szimbolikusán leszámoltak ezzel. Azóta a palota visszaépítésével finomodott ez a sarkított hozzáállás.

Dreždában is megjelent ez a gondolati háttér az ellenzők körében?

A második világháború és a náci korszak öröksége sokkal inkább vonatkozik Berlinre, és valóban voltak ilyen megfontolások az ottani újjáépítéseknél. Drežda azonban egy nagyon konzervatív, évszázados múltra visszatekintő tradicionális város, melynek a polgársága is nagyon konzervatív. Ezáltal az építészetnek is teljesen más szellemi alapja van ahhoz, hogy a város lerombolt szívéből gondolkodjanak. Berlin teljesen más struktúra, mindig is multikulturális munkásváros volt, több alcentrummal. Drežda ezzel szemben egy tartományi székhely, a hercegi központ, mely egy városközponttal bírt, amely a pusztítás okán 1990-ig hiányzott.

› A Neumarkt ezek szerint hagyományt követő módon épült újjá.

Van néhány fontosabb vezérépület, melyet történelmi pontossággal építettek

újjá. A legtöbb épület homlokzatát a régi homlokzatokhoz igazították, melyek mögé új alaprajzok kerültek. Ebben nem érezek ellentmondást. Korábban is a Neumarkton voltak a város legdrágább telkei. Sokszor keskeny, három ablaktengely szélességű telkek, amelyek ma nehezen lennének hasznosíthatók. A telkek egyesítésével megváltoztak a tulajdonosi viszonyok, elegáns alaprajzok szerint épültek a lakások, melyek értéke itt 5000–7000 euró között mozog négyzetméterenként.

› A szerkezetekben sem érez ellentmondást? A hagyományos technológia helyett vasbetontól és hőszigetelő téglafalazattal épülnek ezek a történelmi házak.

Mit lehet tenni? Költséghatékony, korszerű megoldásra van szükség.

(A cikk folytatását, a Frauenkirche újjáépítésének történetét a lapszám mellékletben olvashatják. Köszönjük Szakos Hajnalnak a fordításhoz nyújtott segítségét!)

